

№ 03 (740)
Студзень 2019 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Лёсы людскія: настаўнікі Ганцаўшчыны і рэпрэсіі –** стар. 3
- ☞ **Даследчык літаратуры: Барыс Іофе з горацкага «Парнаса» –** стар. 4
- ☞ **Світанак Дзяржавы: 100-годдзе Дыпламатычнай службы Беларусі –** стар. 5

Выступае фальклорны калектыў «Жэўжыкі» на 2-м адкрытым конкурсе чытальнікаў беларускай народнай прозы «Кацігарошак»

Артыкул чытайце на стар. 2

На тым тыдні...

У снежні ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Сава Сіўко (1888 – 1978). Фатаграф Любчанскага краю. Да 130-годдзя з дня нараджэння». На ёй упершыню была прадстаўленая творчая спадчына фатаграфа С. Сіўко, які нарадзіўся ў вёсцы Сенна, побач з невялікім мястэчкам Любча. Фатаграфічны архіў Сава Сіўко – унікальная скарбніца візуальнай інфармацыі пра паўсядзённае жыццё беларусаў «заходнікаў» у 1920 – 1950-я гг. У гісторыі беларускай фатаграфіі з’явілася новае імя.

14 студзеня пачала працу другая частка праекта – выстаўка «Любчанскі край. Людзі і час». Мэтаю выстаўкі з’яўляецца зберажэнне, вывучэнне фатаграфічнай спадчыны С. Сіўко і працяг фаталеташы Любчанскага краю праз адкрыццё новых імёнаў у гісторыі беларускай фатаграфіі. На выстаўцы прадстаўлены працы вядомых беларускіх фатаграфаў Альберта Цэхановіча, Андрэя Васкрасенскага, Марыі Банэ і Вольгі Сяргеевай, звязаных праз родзічаў з Любчанскім краем, і фатографа-аматара з вёскі Нянківа Івана Камара.

18 студзеня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з’езда РСДРП» адкрылася выстаўка «Къ спорту!».

Ці ўсе мы ведаем пра спартыўныя дасягненні

Мінска і мінчанаў, скажам, сто і больш гадоў таму? Напярэдадні правядзення II Еўрапейскай гульні ў наведнікам прапануецца паглыбіцца ў свет спорту пачатку мінулага стагоддзя, а таксама пазнаёміцца з імёнамі першых айтчынных чэмпіёнаў, чые дасягненні ляглі ў аснову перамог сучаснасці і сталі вядомымі далёка за межамі Беларусі. На выстаўцы ўпершыню прадстаўлены рэканструкцыі спартыўнай моды канца XIX ст., прадметы спартыўнага інвентару,

копіі дакументаў і фотаздымкаў таго перыяду, элементы гарадскіх гуляняў і шмат іншага.

Выстаўка працуе да 26 лютага.

18 студзеня ў Арт-галерэі «Высокае месце» адкрылася мастацкая выстаўка «Сны аб Францыі», арганізаваная Міжнародным грамадскім аб’яднаннем «Саюз майстроў-міратворцаў «Святло» пры падтрымцы Пасольства Французскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

Праект «Сны аб Францыі» – гэта візуалізацыя адлюстравання Францыі ў сучасным мастацтве. Менавіта ў Францыі зародзіліся культурныя тэндэнцыі, якія істотна паўплывалі на развіццё сусветнай навукі, архітэктуры, літаратуры, тэатру і мастацтва ў цэлым. У лёсе і творчасці многіх вядомых беларускіх мастакоў Парыж пакінуў свой глыбокі след. На выстаўцы прадстаўлены працы сучасных беларускіх мастакоў, выкананыя ў розных тэхніках і матэрыялах.

21 студзеня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адкрылася выстаўка майстра-разьбіра Аляксандра Свірыда «Дрэва жыцця майго...».

А. Свірид – грамадскі дзеяч, былы дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 1-га, 2-га, 3-га скліканняў, дэпутат Варжоўнага Савета Рэспублікі Беларусь 13-га склікання, староста народнага хору ветэранаў г. Ганцавічы, знайшоў прымяненне

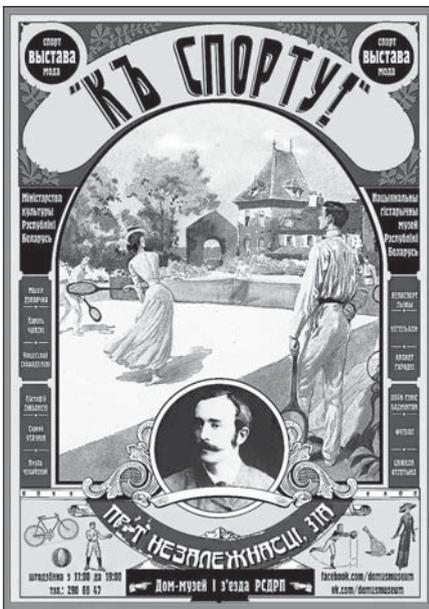

сваім творчым сілам у дэкаратыўнай апрацоўцы дрэва. Гэты від дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва спалучае зграбнасць формаў і ўнікальнасць матэрыялу, які нібыта ажывае ў руках майстра.

Нарадзіўся Аляксандр Уладзіміравіч у вёсцы Нача Ганцавіцкага раёна. Яшчэ з дзяцінства ў ліку любімых паэтаў А. Свірыда быў Якуб Колас. На памяць ён ведае многія ўрыўкі з «Новай зямлі», не раз чытаў і перачытваў яго праявічны творы.

На выстаўцы прадстаўлена каля 30 працаў, сярод іх вырабы дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, прадметы інтэр’еру: вазы, фруктоўніцы, сурвэтаніцы, падсвечнікі, часопісныя сталы, настольная лампа ды шмат чаго іншага.

Выстаўка будзе працаваць па 8 лютага.

Адраджэнне значных культурных і гістарычных сімвалаў, выхаванне патрыятызму, любові і павагі да сваёй Радзімы, на аснове багацця культурнага і гістарычнага багажы краіны, якім усе беларусы павінны заслужана ганарыцца, – гэта важная частка фарміравання і развіцця нацыянальнай ідэі.

*Аляксандр Лукашэнка,
Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь*

У развіццё гэтага вельмі дакладнага выказання 16 студзеня Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Ветразь» г. Мінска правёў 2-і адкрыты конкурс апавадальнікаў беларускай народнай прозы «Кацігарошак» для школьнікаў і моладзі. Ён праводзіўся на 4-х узроставых катэгорыях ад 1 класа школы да юнакоў і дзяўчатай.

Вельмі складаная задача па вызначэнні пераможцаў па ўсіх катэгорыях стаяла перад кампетэнтным журы, якое складалася з навукоўцаў і партнёраў Цэнтра – Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», устаноў адукацыі і культуры нашай краіны.

Татцяна Абрамовіч

Выканальніцкае майстэрства апавадальнікаў было скіраванае на сцэнічную падачу беларускай народнай казкі, лічылкі, хуткамоўкі, што нарадзіліся ў народзе шмат стагоддзяў таму і захаваліся дзякуючы перадачай ад пакалення да пакалення (часцей у вуснай народнай творчасці).

«Ветразь» і нязменны кіраўнік фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» Мікалай Козенка ажыўлілі народную прозу праз майстэрства дзіцячага і юнацкага выканальніцтва школьнікаў, не пабіўшы казачку – праз масавасць іх удзелу, праз сапраўдную адданасць нацыянальнай ідэі бацькоў і настаўнікаў гэтых дзяцей.

Прыемна адзначыць, што кола ахвочых паспаборнічаць у конкурсе апавадальнікаў, пашыраецца. Да кан-

курсантаў «Кацігарошка» далучыліся навучэнцы іншых устаноў адукацыі: сярэдніх школ № 30 і № 159, гімназіяў № 18 і № 56.

Сярод пераможцаў «Кацігарошка» ўжо прызнаныя лідары – дыпламанты папярэдняга конкурсу, якія ўдасканалілі сваё майстэрства і падняліся на больш высокую прыступку: Ганна Дзядзюля, вучаніца СШ № 71, якая

Патрыцыя Свіціна

Аляксандра Гірына

Руслан Касарэўскі

«Кацігарошак» у «Ветразі»

заняла 1-е месца (казка «Пшанічны каласок» у катэгорыі Б «Казка», «Хуткамоўка»), Аляксандра Гірына з Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна ў катэгорыі В «Казка», «Легенда» і катэгорыі Г «Казка – імпрывізацыя на зададзенаю казкавую тэму».

Трохі здаў свае пазіцыі Іван Гузан з Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна з казкай «Пра зайчыка», але застаўся ў тройцы прызёраў (3-е месца).

Цудоўна выступілі і дэбютанты ў катэгорыі А «Казка», «Лічылка» з гімназіі № 18 Дар'я Лосік (2-е месца за казку «Як курачка пеўнічка ратавала») і Андрэй Важнік (3-е месца за казку «Дзедава рукавічка»), якіх падрыхтавала Святлана Яфімава, а таксама вучаніца Альбіна Яцкевіч з СШ № 159 (3-е месца за казку «Ішоў мальчык», кіраўнік Святлана Балцэвіч).

Таксама прызнаныя лепшымі: у катэгорыі А «Казка», «Лічылка» вучань Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна Кірыл Кудзін (1-е месца за казку «Бабы Вольчыны казкі», кіраўнік Тамара Цыганкова), выхаванка «Ветразя» Сафія Лук'янава (2-е месца за казку «Пан і казачнік», кіраўнік Алена Дварнічэнка); у катэгорыі Б «Казка», «Хуткамоўка» – вучань СШ № 11 Руслан Ка-

сарэўскі (2-е месца за казку «Людзей слухай, а свой розум май», кіраўнік Элеанора Каплан).

У катэгорыях В «Казка», «Легенда» і Г «Казка – імпрывізацыя на зададзенаю казкавую тэму» перамаглі: вучаніца Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна Татцяна Абрамовіч (1-е месца за казку «Ліпнічак», кіраўнік Алена Сусолкіна);

студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Патрыцыя Свіціна (2-е месца за казку «Спеы ваўка», кіраўнік Татцяна Пладунова);

удзельніца фальклорнага калектыву «Мілавіца» з «Ветразя» Паліна Чэпа (3-е месца за казку «Шаптуха», кіраўнік Марыя Снітко).

Усе ўдзельнікі конкурсу апавадальнікаў беларускай народнай прозы «Кацігарошак» атрымалі дыпламы, пераможцы ў дадатак узнагароджаныя медалямі і памятнымі сувенірамі, а гледачы – прыемнымі ўражанымі і добрым настроем.

На наш погляд, каб дадаць больш цікавасці да апавадальнікаў, можна было б увесці прыз глядацкіх сімпатый.

«Краязнаўчая газета» віншуе пераможцаў і жадае ўсім далейшага ўдасканалення майстэрства апавадальнікаў, новых ведаў і поспехаў у засваенні народных традыцый і чарговых дасягненняў. Хай «Кацігарошак» каціцца далей, абуджае цікавасць і збірае прыхільнікаў па ўсёй краіне.

*Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара*

Традыцыйная кухня – папулярна

Пабачыў свет зборнік «Беларуская кухня. Гастронамічны даведнік» – сумесны гісторыка-культурны праект мінскага выдавецтва «РенессансПаблішынг» і гісторыка беларускай кухні Алены Белага.

А. Белы з глыбокім веданнем прадмета (на яго рахунок не адна кніга на гэтую тэму) распавядае пра ўплыў палітычных і эканамічных фактараў на фармаванне кулінарных традыцый нашых продкаў, аб іх росквіце і забыцці, і выказвае надзею на іх адраджэнне. Каб разбурыць стэрэатыпы аб «прымітыўнасці» беларускай кухні і вярнуць беларусам памяць пра кулінарную спадчыну іх продкаў, і была напісаная гэтая кніга, што сабрала гістарычныя факты, рэцэпты, спасылкі на сучасныя рэстараны і аграрыяў, дзе адраджаюць і пераасэнсуюць беларускую кухню.

Аб'ём выдання – 230 старонак. Раздзелы: «Закускі», «Супы», «Гарачыя стравы», «Рыба», «Мучныя вырабы», «Дэсерты», «Напоі», «Спалучэнні», «Рэстараны», «Крамы», «Турыстычныя комплексы», «Аграрыяў», «Брэнды». У кнізе сабраны рознакавыя ілюстрацыйныя матэрыялы (гістарычныя і сучасны).

Выданне ўжо прадстаўленае ў кнігарні «Акадэмікніга». У бліжэйшы час з'явіцца ў папулярных турыстычных месцах.

Уласная інфармацыя

Рэпрэсаваныя настаўнікі Ганцавіцкага раёна

Раней мы пісалі пра сваятароў – ахвяраў сталінскіх рэпрэсіў. Агулам на дзве хрысціянскія канфесіі такіх асобаў у Ганцавіцкім раёне было 11 – не так і мала для невялічкага рэгіёна. Матывы ўлады зразумелыя: ішло ідэалагічнае змаганне за людскія масы, і такім чынам паслабляўся ўплыў моцных на той час рэлігійных інстытутаў.

Яшчэ адным выхавателем з'яўлялася школа. Натуральна, савецкай уладзе патрэбна было выхоўваць маладога пакаленне згодна з бальшавіцкай дактрынай. Таму склад педагогічных кадраў фармаваўся перадусім праз прызму дабранадзейнасці. Варожа настроеных да ўлады настаўнікаў выганялі са школы, і гэта як мінімум. Як максімум іх чакала вышэйшая мера пакарання – расстрэл. Але не абавязкова было выцягваць сваю апазіцыйнасць. Для рэпрэсіў з боку бальшавіцкай улады дастаткова было толькі падазрэнняў у антысавецкім мысленні. Быў нават прыдуман тэрмін для маркіравання такіх асобаў – сацыяльна-небяспечны элемент (для скарчэння ўжывалася абрэвіятура СОЭ – сацыяльна-небяспечны элемент). Настаўніку трапіць пад такое абвінавачванне было вельмі проста, бо ён заўсёды быў навідавоку, і дастаткова было аднаго яго неасцярожнага слова або нядообразчлівасці іншых. Прыклады таго, як прадстаўнікі савецкай улады бачылі грамадска-палітычнае аблічча настаўніцтва школаў Ганцавіцкага раёна, захаваўся ў архівах, іх прыводзіць брэсцкі даследчык Яўген Бодак. Так, прадстаўнік ваванай часці ў Людвікові рапартаваў: «Школы засорены чуждымі людзьмі, людзьмі прошлымі, якія не могуць выспітаць нашых савецкіх дзяцей». З ім быў бадай салідарны старшыня райкама: «Не нужно быть особым чекистом, чтобы определить вражеское лицо. И такое положение у нас в ряде школ».

У сваёй працы я звяртаю ўвагу на людзей з педагогічнай адукацыяй (нават калі яны на момант арышту не працавалі па спецыяльнасці), якія так ці інакш мелі дачыненне да Ганцавіцкага раёна.

Заходняя Беларусь да верасня 1939 г. уваходзіла ў склад Польскай Рэспублікі. Таму педагогаў «усходніх краёў» напаткаў лёс рэпрэсаваных толькі пасля пачатку Другой сусветнай вайны і ўсталявання ўлады савятаў. Пра кожнага з іх тут расказана асобная гісторыя. Гэтыя кароткія нарысы падаюцца ў храналагічнай паслядоўнасці.

Пачатак шэрагу трагічных настаўніцкіх лёсаў – далёка ад радымы

Ці не першым выпадкам стаў арышт, які датуецца яшчэ 1937 г. Урадзжэнец будучага мастэчка Ганцавічы Антон Пятровіч Кляўцоў быў равеснікам XX стагоддзя – нарадзіўся ў 1901 г. Мяркуючы па нехарактэрным прозвішчы, ён, магчыма, не належаў да карэнных жыхароў (або наадварот – быў мясцовым, які на чужыне перайначыў прозвішча – хутчэй за ўсё Клявец – на рускі каплы). Пазначаная нацыянальнасць «беларус» дае падставы меркаваць, што паходзіў А. Кляўцоў з усходніх земляў краіны. Не выключана, што яго сям'я прыехала туды ў сувязі з развіццём чыгункі ці, як было ў той час прынята, бацька атрымаў накіраванне як дробны чыноўнік.

Верагодна, А. Кляўцоў быў падхоплены сацыяльнымі бурямі, што прыпалі на яго маладосць, – гэта перадусім Першая сусветная вайна (1914 – 1918) і савецка-польская вайна (1919 – 1920). Юнак мог падацца папуліскай прапагандзе бальшавікоў і пайсці з Чырвонай Арміяй, калі яна двойчы прыходзіла

гаспадарыць у Круговіцкую воласць (у яе на той час уваходзілі Ганцавічы). Ёсць звесткі, што пад час другога свайго прыходу ўлетку 1920 г. бальшавікі праводзілі прымушную масавую мабілізацыю ў сваю армію. Толькі са Слуцкага павета, куды ўваходзіла Круговіцкая воласць, рэкрутавалі каля трох тысячаў мужчынаў.

Пра тое, што А. Кляўцоў не проста пайшоў з войскам, але і ўліўся ў яго шэрагі, у пэўнай ступені сведчыць пазнака «вайсковец» у яго біяграфіі. Разам з тым ён атрымаў і педагогічную адукацыю ці, прынамсі, толькі працаваў у навучальных установах. Пры якіх абставінах, дзе і калі – няма звестак, вядомае толькі апошняе яго месца працы – Ленінградскі рыбапрамысловы тэхнікум, дзе выхадзец з Беларусі выкладаў ваенную падрыхтоўку.

У 1926 г. А. Кляўцоў уступіў у УКП(б), аднак яго членства закончылася ў 1935 г. Значыцца, прыкладна ў той час у яго пачаліся праблемы, бо тады добраахвотна ніхто партыю не пакідаў. Якраз тады ў Ленінградзе актыўна ішло змаганне супраць антысавецкага патэнцыялу ў сувязі з забойствам аднаго з вядомых камуністычных дзеячаў Сяргея Кірава. Магчыма, А. Кляўцова зацягнуў згубны вір тых падзеяў.

Арыштаваны 27 жніўня 1937 г., А. Кляўцоў быў асуджаны ўжо 14 верасня. Абвінавачванне стандартнае – «антысавецкая дзейнасць» – вядомы 58-ы артыкул Крымінальнага кодэкса РСФСР. Прысуд быў максімальны, з яго здзяйсненнем у той час не зацягвалі гэта было прынята на заканадаўчым узроўні, маглі выканаць праз лічынныя гадзіны па агучванні. Таму верасень таго страшнага года выхадзец з Круговіцкай воласці наўрад ці перажыў.

Антон ТРАФІМЧЫК

(Працяг цыкла будзе)

Сёлета спаўняецца

(Падаецца ў зваротна-храналагічным парадку)

Херсонскі Саламон Аляксандравіч (1899 – 1993), кантрабасіст, педагог, адзін з заснавальнікаў беларускай кантрабаснай школы – 120 гадоў з дня нараджэння.

Віленская беларуская гімназія (1919 – 1944), адна з першых беларускіх сярэдніх навучальных устаноў – 100 гадоў з часу заснавання.

Лук'яновіч Трыфан Андрэевіч (1919, Лагойскі р-н – 1945), удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, чый высакародны гуманны ўчынак – самаахварны подзвіг пры выратаванні нямецкай дзяўчынкі – пакладзены ў аснову кампазіцыі помніка ансамбля воінам Савецкай Арміі, якія загінулі ў барацьбе з фашызмам (Берлін), – 100 гадоў з дня нараджэння.

Шурын Барыс Аляксандравіч (Бенцыян Айзікавіч; 1919, Рагачоў – 1982), рэжысёр, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны (1929) – 90 гадоў з часу заснавання.

Мінскі парк імя Янкі Купалы (1949) – 70 гадоў з часу стварэння.

Амяльнянскі (Пухавіцкі р-н; 1979), біялагічны заказнік рэспубліканскага значэння – 40 гадоў з часу заснавання.

Вялікае Астравіта (Полацкі р-н; 1979), гідралагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Глыбокае-Чарбамысла (Полацкі р-н; 1979), гідралагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Дзянісавіцкі (Крупскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Доўгае (Глыбоцкі р-н; 1979), гідралагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Дубатоўскае (Смаргонскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Забалацце (Браслаўскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Запольскі (Віцебскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Копыш (Пухавіцкі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Крывое (Ушацкі р-н; 1979), гідралагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Лонна (Полацкі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Мацеевіцкі (Пухавіцкі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Мошна (Віцебскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Рычы (Браслаўскі р-н; 1979), гідралагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Фаліцкі мох (Старадарожскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Фаміно (Расонскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь (1979), афіцыйны дакумент, які змяшчае звесткі пра віды жывёлаў і раслінаў на тэрыторыі Беларусі, што з'яўляюцца рэдкімі або знаходзяцца пад пагрозай знікнення, – 40 гадоў з часу заснавання.

Чыркавіцкі (Светлагорскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Чысцік (Віцебскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Чэрнеўскі (Барысаўскі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу стварэння.

Ялоўскі (Ганцавіцкі р-н; 1979), біялагічны заказнік – 40 гадоў з часу заснавання.

Выдрыца (Жлобінскі/Светлагорскі р-ны; 1999), ландшафтны заказнік – 20 гадоў з часу заснавання.

Днепра-Сожскі (Лоеўскі р-н; 1999), біялагічны заказнік – 20 гадоў з часу заснавання.

Падсады (Мінскі р-н; 1999), біялагічны заказнік – 20 гадоў з часу стварэння.

Стрэльскі (Калінкавіцкі/Мазырскі р-ны; 1999), ландшафтны заказнік – 20 гадоў з часу заснавання.

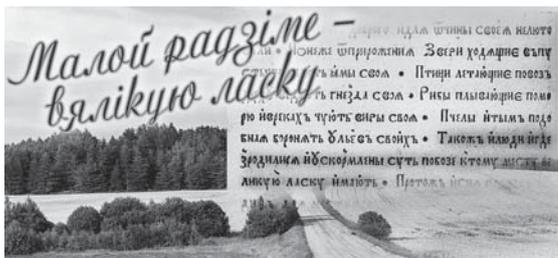
Сярэдняя Прыпяць (Пінскі, Лунінцкі, Столінскі, Жыткавіцкі р-ны; 1999), ландшафтны заказнік – 20 гадоў з часу заснавання.

Настаўнікі і вучні школы ў мастэчку (канец 1930-х гадоў).
Фота з фонду Ганцавіцкага раённага краязнаўчага музея

Ландшафтны заказнік «Выдрыца»

ней, успамянаў: «Першы год мы жылі ў розных інтэрнатах, аднак часта сустракаліся ў чытальнай зале публічнай бібліятэкі. У канцы 1939 года Барыс пачаў пісаць артыкул аб паэме «Тарас на Парнасе». На стала перад ім ляжаў вялікі стос усіх выданых паэмы і літаратуры, якая была звязаная з ёй. Пісаў ён з захапленнем.

Почырк у Барыса быў пры-

даўней было лясніцтва. На той жа горцы, недалёка ад «Парнаса», былі і лясні. На тэрыторыі інстытута знаходзіцца невялічкае возера, яго, мусіць, і пільнаваў Тарас (?). Ці не гаворыць гэта аб напісанні паэмы ў Горках? Ва ўсякім выпадку, студэнты з любога вучэбнага будынка маглі бачыць усе памянёныя ў паэме месцы, размешчаныя ў парку інстытута ці

запісы? Дакладна сказаць аб гэтым цяжка. Але, хутчэй за ўсё, гэта зроблена Ісакам Ляндэрсам, сябрам Барыса па ўніверсітэце, аўтарам чатырох артыкулаў аб творчасці Янкі Купалы (яны былі надрукаваны ў часопісе «Польмя рэвалюцыі» і «ЛіМе» ў 1940 – 1941 гадах).

Відаць, пад уплывам І. Ляндэраса ў Б. Іофе ўзнікла ідэя вывучаць творчасць Янкі Купалы.

Даследаваў творчасць Янкі Купалы і беларускую літаратуру 40-х гадоў XIX стагоддзя

У лістападзе 1940 года ў «ЛіМе» Б. Іофе пад рубрыкай «Да 35-годдзя літаратурнай дзейнасці Я. Купалы» друкуе артыкул «Аб рамантызме Купалы». Адзначым, што ў якасці эпиграфа да артыкула аўтар бярэ словы М. Горкага аб тым, што «ў буйных мастакоў рэалізм і рамантызм заўсёды як-бы спалучаны».

Таму, пачынаючы аналіз асноўнай тэмы, Б. Іофе адзначае, што яшчэ да Янкі Купалы рэалістычны на-прамак заняў у беларускай літаратуры вядучае месца. І ўжо першая яго кніга «Жалейка» падахпіла матывы паэзіі Багушэвіча. Ён робіць цікавую выснову, што істотным адрозненнем творчасці Купалы ў параўнанні з яго папярэднікамі з'яўляецца пранікненне ў рэалізм рамантызму.

Далей піша, што «рамантызм уключаеца ў творчасць Я. Купалы двума шляхамі. Адзін шлях памечаны паэмай «Забытая скрыпка» і вершамі «Дыктатура працы», «Настане такая часіна» ды некаторымі іншымі». Іофе лічыць, што ў гэтых творах Купала паўстае як паэт мары аб лепшым жыцці народа.

«Другі шлях, – адзначае даследчык, – праз які ў творчасць Купалы ўключаецца рамантызм, пазначаны паэмамі «Магіла льва», «Курган» і, часткова, «Адплата кахання». Усе яны з'яўляюцца рэалістычнымі паэмамі, але ў іх ёсць асобныя элементы рамантызму».

І далей Б. Іофе разглядае гэтыя элементы і іх функцыі ў вышэйназваных паэмах і робіць выснову, што «сінтэз рэалізму і рэвалюцыйнага рамантызму састаўляе адно з галоўных дасягненняў паэтычнай творчасці Купалы».

Цікава, што ў снежні 1940 года з дакладам аб жыцці і творчасці Янкі Купалы Б. Іофе выступіў на пашыраным пасяджэнні студэнцкага навукова-даследчага гуртка, які працаваў пры кафедры руска-славянскай філалогіі Ленінградскага ўніверсітэта. Гэтае пасяджэнне было прысвечанае 35-годдзю літаратурнай дзейнасці паэта.

Уладзімір ЛІШЫЦ, в. Нацрат Інім (Іспанія)

(Заканчэнне ў наступным нумары)

«Ён быў надзвычай чэсным і сумленным чалавекам»

Летась 23 лістапада споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння нашага земляка, літаратуразнаўцы Барыса Іофе.

Ён пражыў вельмі кароткае жыццё – 25 гадоў, загінуў на фронце. Будучы студэнтам, кароткі час займаўся літаратуразнаўчай працай і надрукаваў усяго чатыры артыкулы.

Але за гэты вельмі кароткі час ён зрабіў столькі, што імя яго па праве ўключанае ў біябібліяграфічны слоўнік «Беларускія пісьменнікі», у «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі», у энцыклапедычны даведнік «Янка Купала».

Нарадзіўся ў Горках

Б. Іофе нарадзіўся 23 лістапада 1918 года ў сям'і Ісака Іофе, слесара Горацкага заводу сельскагаспадарчых машын. У вялікай дружнай сям'і, душой якой была маці Рахіль, акрамя дзяцей (сыноў Барыса, Хацкеля і Яўгена, дачко Златы і Фаіны) жылі яшчэ дзед І.Я. Любман і сястра маці – Вера, якая працавала фельчыарам раённай бальніцы.

Дзед памёр у 1940 годзе, а маці Рахіль разам з шаснаццацігадовай дачкой Фаінай, гадавалым сынам Яўгенам і сваёй сястрой Верай былі расстраляныя фашыстамі 7 кастрычніка 1941 года разам з усім яўрэйскім насельніцтвам горада Горак. Яго бацька Ісак Хацкеlewіч удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне і памёр у 1969 годзе ў Ленінградзе. Брат Барыса Хацкель, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, падпалкоўнік у адстаўцы, і сястра Злата жылі ў Санкт-Пецярбургу.

З успамінаў вядома, што Барыс быў вельмі добрым арганізатарам. Вакол яго заўсёды былі дзеці, а потым моладзь. На ўсіх вечарынах і святах ён быў нязменным вядучым, а ў старэйшых класах – піянерважатым у летніках.

У школьныя гады Барыс асабліва захапляўся напісаннем фельетонаў, апавяданняў, нататкаў. Спачатку яны друкаваліся ў насценнай газеце, а затым у раённай «Ленінскай шлях», рэспубліканскай «Піянер Беларусі», саюзнай «Пионерская правда». У нататках пісаў аб жыцці школяў горада, аб вучобе і адпачынку, аб піянерскіх зборах і розных дзіцячых справах.

У студзені 1935 года ў Мінску адбыўся Першы з'езд юных карэспандэнтаў Беларусі, які быў прысвечаны

5-гадоваму юбілею дзіцячага друку БССР. На гэтым з'ездзе Барыс быў названы лепшым дзіцячым карэспандэнтам газеты «Піянер Беларусі», і яму быў аказаны гонар адкрыць пасяджэнне злёту 9 студзеня.

«Хутка ў Горкі, – успамянае сястра Злата, – прыехала супрацоўніца газеты «Піянер Беларусі», каб павіншаваць Барыса з прэміяй, якой яго ўзнагародзіла газета. Гэта – патэнт з пласцінкамі, лыжы і пуццоўка ў піянерскі лагер «Артек»».

Лічыў, што паэма «Тарас на Парнасе» напісаная ў Горках

У 1937 годзе Барыс скончыў сярэднюю школу. Сумненняў у выбары жыццёвага шляху ў яго не было. Паступіў на філалагічны факультэт Ленінградскага ўніверсітэта без экзаменаў, паколькі з адзнакай скончыў сярэднюю школу.

Першы год мы жылі ў розных інтэрнатах, аднак часта сустракаліся ў чытальнай зале публічнай бібліятэкі.

У канцы 1939 года Барыс пачаў пісаць артыкул аб паэме «Тарас на Парнасе»

Ва ўніверсітэце ён таксама вучыўся толькі на выдатна. Актыўна займаўся ў грамадскай працай, уваходзіў у шматлікія студэнцкія арганізацыі і гурткі.

На трэцім курсе Барыс захапіўся гісторыяй беларускай літаратуры. А. Горфінкель, яго школьны сябра, які паступіў на філалагічны факультэт на два гады паз-

гожы. Наколькі я памятаю, свой артыкул ён паслаў у рупапісным выглядзе ў рэдакцыю часопіса «Польмя рэвалюцыі».

Цяпер часопіс «Польмя рэвалюцыі» мае назву «Польмя», і ўсе яго нумары знаходзяцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусі. Як лічыць вядомы даследчык гісторыі беларускай літаратуры Г. Кісялёў, «рэдакцыя часопіса, магчыма, нават і не ведала, што аўтару гэтых стальных прац усяго 22 гады. Б. Іофе, сам родам з Горак, ведаў як свае пяць пальцаў усе куткі і ўсе паданні роднага гарадка, адкуль, па сведчанні Раманава, выпірхнула цудоўная жар-птушка беларускай паэзіі – паэма «Тарас на Парнасе». З гэтага, відаць, і загарэлася ў юнака цікавае да загдаваў паэмы» (Г. Кісялёў. Пошукі імя. Мінск, 1978).

Ужо згаданы намі А. Горфінкель успамянаў: «Барыс вельмі добра дэкламаваў паэму «Тарас на Парнасе» і ведаў амаль усю яе на памяць. Ён быў перакананы, што яна была напісаная менавіта ў Горках».

Б. Іофе ў артыкуле робіць спробу тапаграфічна прывязаць паэму да Горак. «На тэрыторыі Горацкага сельскагаспадарчага інстытута (так да 1948 года называлася Беларускае дзяржаўнае сельскагаспадарчае акадэмія. – У.Л.), – пісаў ён, – паблізу ад фундаментальнай бібліятэкі ёсць узгорак, які студэнты з даўніх часоў называюць «Парнас». Насупраць узгорка, як частка надзвычайнага маляўнічага месца, уздымаецца так званая Пятрова Горка. Тут зараз размешчаны лесспрамгас, а

блізка ад яго».

У артыкуле разглядаюцца і іншыя пытанні, звязаныя з паэмай. Так, малады даследчык у выніку аналізу і супастаўлення тэкстаў паэмы прыходзіць, як адзначае літаратуразнаўца І. Багдановіч, «да важнай высновы аб тым, што рэдакцыя твора, праведзеная М. Доўнар-Запольскім для абгрунтавання сваіх вывадаў (Доўнар-Запольскі прыпісваў аўтарства паэмы В. Дуніну-Марцінкевічу), аказваецца дрэнным варыянтам «Тараса» і ніяк не можа прэтэндаваць на аўтарскі тэкст» (Беларускія пісьменнікі. Мінск, 1994).

У гэтым артыкуле Б. Іофе

ПАБЛІЗУ АД
ФУНДАМЕНТАЛЬНАЙ
БІБЛІЯТЭКІ ЁСЦЬ УЗГОРАК,
ЯКІ СТУДЭНТЫ З ДАЎНІХ
ЧАСОЎ НАЗЫВАЮЦЬ
«ПАРНАС»

разглядае і пытанне аб часе напісання паэмы. Ён лічыць, што, хутчэй за ўсё, яна была напісаная ў 1843 годзе.

Г. Кісялёў у згаданай кнізе пісаў, што заслугай Б. Іофе было і тое, што «прыцягнуў таксама канкрэтны матэрыял з гісторыі рускага літаратурнага жыцця 40-х гадоў мінулага стагоддзя, што дазволіла яшчэ раз падкрэсліць, наколькі тонка аўтар паэмы ведаў і адчуваў нюансы рускага Парнаса».

Б. Іофе падрабязна разглядае ў паэме вобразы, і ў першую чаргу вобраз Тараса, і робіць цікавую выснову аб тым, што «паэма дала першы рэалістычны вобраз беларуса ў літаратуры і паведаміла аб тым, што Тарас з'яўляецца на Парнасе: з саракавых гадоў XIX ст. беларус як вобраз трывала ўвайшоў у літаратуру, развіваўся і мацнеў ад Тараса да Міхася з «Новай зямлі» Я. Коласа, да дзёда Талаша Я. Купалы» (так у аўтара; відавочна, маецца на ўвазе аповець «Дрыгва» Якуба Коласа. – «КГ»).

Рукапіс гэтага артыкула сёння захоўваецца ў Горацкім гісторыка-этнаграфічным музеі. На ім ёсць шмат заўвагаў, дапаўненняў, разнажаняў, напісаных іншай рукой. Хто мог рабіць такія

Практычна ўсе героі нашага артыкула – гэта маладыя людзі, якія яшчэ не дасягнулі, вобразна кажучы, нават узросту Ісуса Хрыста, гараччя, рамантычныя, пасіянарныя, менш за ўсё заклапочаныя асабістым лёсам. Крах старога ладу жыцця, рэвалюцыйная віхура падзеяў прывялі да таго, што з глыбіні простага народа ў Яе Вялікасці Гісторыю рашуча ўступалі і самахварна ўдзельнічалі сапраўдныя героі, волаты нацыянальнага духу. Цікава адзначыць, што стваральнікі нацыянальнай знешняй палітыкі практычна ўсе адначасова былі і кіраўнікамі нацыянальных урадаў, як савецкіх, гэтак і бэнэараўскіх. У розных гістарычных абставінах яны называліся народнымі сакратарамі, наркамамі, міністрамі, што не ўплывала на галоўную мэту іх дзейнасці – дасягненне незалежнасці Айчыны.

Першым Народным сакратаром замежных спраў (з 25 сакавіка па 14 мая 1918 года) і адначасова Старшынёй Народнага Сакратарыята – першага Беларускага Урада – быў Язеп Варонка. Па адукацыі юрыст. Як і большасць сяброў свайго кабінета, праваслаўны, што супярэчыць часта распаўсюджанаму тэзісу пра тое, што беларускім незалежніцкім рухам кіравалі выключна рыма-каталікі. Дзякуючы яго намаганням былі заснаваныя тэрытарыяльныя структуры і арганізаваная сетка беларускіх радаў ва ўмовах акупацыйнага рэжыму, а таксама накіраванне ў Маск-

Іван Серада

спроба Р. Скірмунта пабудаваць шырокую грамадзянскую і нацыянальную платформу, накіраваную на падтрымку БНР, не знайшла падтрымкі сярод левага крыла беларускіх сацыялістаў і пацярпела фіяска. Разам з ёю была пахаваная і ідэя пошуку прыхільнікаў незалежніцкай праграмы сярод прадстаўнікоў вышэйшых сацыяльных слабаў, якія адгрывалі істотную ролю ў барацьбе за незалежнасць Польшчы, Літвы і Украіны. Жыццёвы шлях Ра-

Антон Луцкевіч

дзякуючы сродкам ад якога ў сакавіку 1919 года выехаў у Парыж з дэлегацыяй БНР на Версальскую мірную канферэнцыю.

13-14 снежня 1919 года ў Мінску на пасяджэнні Рады БНР адбыўся раскол беларускага палітычнага руху і ўтварыліся два палітычныя цэнтры – Народная Рада БНР (на чале з В. Ластоўскім) і Найвышэйшая Рада БНР, якая даручыла А. Луцкевічу выконваць абавязкі Прэм'ера і Міністра замежных спраў. У 1939 годзе ў Вільні ён быў арыштаваны і памёр на этапе ў г. Ахтырск Саратаўскай вобласці ў сакавіку 1942 года. Дзе пахаваны – невядома.

Народныя сакратары, наркамы, міністры

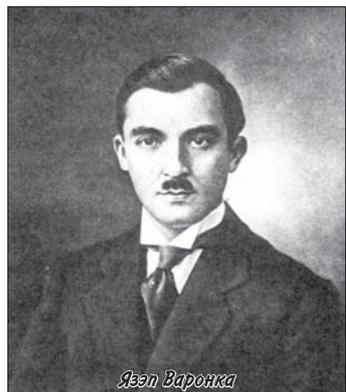
Да 100-годдзя стварэння Дыпламатычнай службы Беларусі

Не – «хлеба і цырку», а вольнымі быць, не – ласкі чужацкай, а собскага права! Пракляце – хто ворагу будзе служыць, а праўду і волю бароначыць – Слава!

Ларыса Геніюш

У гэтыя дні, калі ўрачыста адзначаецца юбілей – 100-годдзе Міністэрства замежных спраў Беларусі, – мы павінны не проста ўспомніць і пералічыць, а ўславіць і ўганараваніць тых, хто ахвяраваў сваё жыццё ў імя Беларусі, «згарыў, як свечка» за яе свабоду і незалежнасць. Гэта былі розныя па сацыяльным паходжанні, веравызнанні, адукацыі, ідэалагічных поглядах людзі, але ўсіх іх яднала адно – любоў да Радзімы і свайго народа, сапраўдны патрыятызм.

Як правіла, усе яны нарадзіліся на беларуска-польскім ці беларуска-латвійска-латвійскім памежжы, што дазваляла ім ужо ў юнацкія гады зразумець самабытнасць і адрозненне нашай культуры і мовы ад іншых. Вельмі цікавую думку мы знаходзім у Юзафа Пілсудскага, які аднойчы параўнаў Польшчу з абаранкам, дзе ў цэнтры – дзірка, а ўсё лепшае – па краях.

Язеп Варонка

ву ў якасці Консула Беларускай народнай рэспублікі (БНР) Алеся Бурбіса і ў Кіеву – Паўла Трамповіча, што сведчыла пра знешнепалітычную арыентацыю левых партыяў, якія дамінавалі ў гэтым Урадзе. Па яго ініцыятыве былі ўведзеныя ў зварот беларускія дыпламатычныя пашпарты. 14 мая 1918 года на пасяджэнні Рады Рэспублікі, якая выконвала ў абмежаваным выглядзе функцыі прадстаўнічага органа, падаў у адстаўку і папрасіў калег асудзіць яго памылкі. Вельмі сімвалічна, што ў адказ на гэтыя словы новы кіраўнік Народнага Сакратарыята БНР і Народны сакратар замежных спраў (з 14 мая па 20 ліпеня 1918 года) Раман Скірмунт вельмі слупна і празорліва заявіў, што «нас будучы судзіць гісторыкі. Не судзіць, а дзякаваць мы павінны вам, першым носьбітам і выканаўцам ідэі незалежнасці Беларусі».

Была прынятая дзяржаўная сімволіка, упершыню пастаўленая задача стварэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, сфармуляваная ідэя выкарыстання беларускай мовы ў якасці дзяржаўнай ва ўсіх установах. Але

Раман Скірмунт

мана Скірмунта трагічна абарваўся ў кастрычніку 1939 года, калі яго без следства і суда расстралялі ў час этнапаваня ў Пінск.

Наступны Народны сакратар замежных спраў (з 22 ліпеня па 12 кастрычніка 1918 года) і адначасова кіраўнік Урада Іван Серада спрабаваў больш рашуча дзейнічаць у сферы міжнародных адносін. 22 жніўня 1918 года ён накіраваў Канцлеру Германіі фон Гартліngu пратэст супраць падпісання гэтай краінай з Савецкай Расіяй дадатковай дамовы, згодна з якой планавалася перадача палякам этнічных беларускіх земляў. У больш познія часы працаваў у Інбелкульце, шмат разоў арыштоўваўся і загінуў у сталінскім ГУЛАГу ў 1943 годзе.

Упершыню менавіта Міністрам замежных спраў (з 12 кастрычніка 1918 года па 25 лютага 1920 года) і адначасова Прэм'ер-міністрам стаў адзін са стваральнікаў беларускага нацыянальнага руху Антон Луцкевіч, які карыстаўся вялізарным аўтарытэтам і павагай сярод не толькі сваіх папчлінікаў і прыхільнікаў, але нават і апанентаў. Змена назвы пасады, паводле тлумачэння А. Луцкевіча, была звязаная з верагоднымі кантактамі з прадстаўнікамі заходніх дзяржаваў напярэдні Версальскай канферэнцыі, якіх не хацелі насцярожваць паралелямі з бальшавіцкім урадам народных камісараў. Па сутнасці, гэта быў рацыянальны палітычны крок.

А. Луцкевіч – найбольш яркая палітычная фігура, ідэолаг і практык Нацыянальнага Адрджэння, выдатны дыпламат, навуковец і аналітык. Па сутнасці, разам з Вацлавам Ластоўскім і братам Іванам Луцкевічам можа разглядацца ў якасці «айчоў-стваральнікаў» нашай дзяржаўнасці.

У 1919 годзе прадказаў наступленне Другой сусветнай вайны, не памыліўшыся ні на год. Змог атрымаць ад Урада Украінскай народнай рэспублікі крэдыт у памеры 4 млн залатых рублёў,

Вацлаў Ластоўскі

Пасля вышэйзгаданага расколу ў беларускім палітычным руху В. Ластоўскаму давялося працаваць у якасці Міністра замежных спраў (з 13 снежня 1919 года па 1921 год) і Прэм'ер-міністрам БНР у вельмі складаных і неспрыяльных умовах. Менавіта ён вынес увесь цяжар барацьбы супраць падпісання ганебнага Рыжскага мірнага дагавора ад 18 сакавіка 1921 года, згодна з якім «нас жыўцоў ірвалі на кускі» (Янка Купала).

Адзін з самых адукаваных беларусаў XX стагоддзя. Ён маючы нават вышэйшай адукацыі, стаў выдатным навукоўцам-энцыклапедыстам, палітыкам, асветнікам, дыпламатам і грамадскім дзеячам. Аўтар фундаментальнай «Гісторыі беларускай (крывіцкай) кнігі», якая не мае аналогу ў нацыянальнай гістарычнай літаратуры і захоўвае да нашага часу сваё навуковае значэнне. У 1930 годзе арыштаваны і ў 1938 годзе расстраляны пасля перагляду першага прысуду.

Пётр КРАЎЧАНКА,
Міністр замежных спраў БССР
і Рэспублікі Беларусь (1990 – 1994 гады)

(Заканчэнне артыкула
ў наступным нумары)

Паэзія філаматаў у творчасці Манюшкі

У 1817 годзе група студэнтаў Віленскага ўніверсітэта, студэнтаў-аднадумцаў, стварыла тайнае патрыятычнае таварыства філаматаў (аматараў ведаў – з грэчаскай). Духоўны выхавальца філаматаў прафесар Іаахім Лялевель, які выкладаў у гэты час гісторыю ў Віленскім універсітэце, ва ўступнай лекцыі 19 студзеня 1822 года, закранаючы гісторыю Вялікага Княства Літоўскага, падкрэсліў: «*Нельга трактаваць гісторыю ніводнага кутка Еўропы без ведаў яе ўсеагульнай гісторыі, без звартання да яе. Ужо на працягу многіх стагоддзяў лёсы краіны і народаў вырашаюць не толькі дзейнасць і не столькі заслугі насельніцтва ці правіцеляў, але агульны рух і перамены культуры. Хто грэбце гэтай агульнай дзейнасцю чалавечага роду, той скажона выкладзе гісторыю ўласнага народа, а сваіх продкаў ці то ўшануе беспадстаўна, ці без жадання*

Іаахім Лялевель

іх пакрыўдзіць». Не толькі дакументы даносяць нам згадкі пра выдатных дзеячаў грамадскага і мастацкага рухаў першай чвэрці XIX стагоддзя ў Беларусі. Зберагліся яны і ў памяці народнай, і ў творчых мастацтва. Міцкевічавы «Пан Тадэвуш» і «Дзяды», Манюшкавы «Гімн філарэтаў» і кантата «Прывіды» – прыклады таму з творчасці нашых суйчыннікаў.

Невыпадкава, пераехаўшы ў 1840 годзе на жыхарства з Мінска ў Вільню, Станіслаў Манюшка ўладкаваўся на працу арганістам касцёла св. Яна. Бо гэты касцёл ёсць частка Віленскага ўніверсітэта – калыскі філаматаў. Цяпер на хорах касцёла ўсталяваны бюст кампазітара. Калі знаёмішыся з выданымі вакальных твораў Манюшкі, што выходзілі пры яго жыцці, і перш за ўсё

Ян Чачот на тытуле кнігі «Сялянскія песенькі» ў «Хатнім спеўніку»

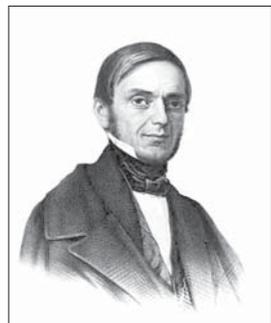
Адам Міцкевіч (фрагмент карціны)

сядзіба знакамітага мастака Валенція Ваньковіча, сваяка Станіслава. Суседам Манюшкі быў Зан, з якім яны вялі размовы, трэба думаць, не толькі пра мастацтва.

і цудоўна распрацаваная. У перыяд незалежнасці Літвы вялікія князі карысталіся ёю для сваёй дыпламатычнай перапіскі» (Міцкевіч А. Собр. соч. в 5 т. – Москва, 1954). Такую характарыстыку даў беларускай мове А. Міцкевіч у сваіх лекцыях па гісторыі славянскіх літаратур, якія чытаў у парыжскім Калеж дэ Франс. Характарыстыку даў мове, якая на той момант з прычыны фактычнай забароны не выкарыстоўвалася як літаратурная ў такіх маштабах, як іншыя славянскія мовы. Міцкевіч гаварыў з поўнай адказнасцю за свае высновы – каб даваць такую характарыстыку, трэба было дасканала валодаць беларускай моваю. Магчыма, ён ведаў сучасныя яму мастацкія творы на беларускай мове і сам пісаў, як цяпер ужо вядома, па-беларуску.

Тамаш Зан

Антон Адынец

Манюшка добра ведаў творчасць Міцкевіча – гэта быў яго любімы паэт. «*На беларускай мове, якую называюць русінскай... гаворыць каля дзесяці мільёнаў чалавек; гэта самая багатая і самая чыстая гаворка, яна ўзнікла даўно*

Адзначаем Дзень беларускай навукі

Да Дня беларускай навукі Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ладзіць з 21 па 31 студзеня разнастайныя мерапрыемствы.

Супрацоўнікі праводзяць інтэрактыўную экскурсію па бібліятэцы з наведваннем мемарыяльнага кабінета акадэміка Пятра Глебкі.

«Навука Беларусі: інавацыі, тэхналогіі, прывяржэты» – гэта кніжная выстаўка навуковай і навукова-папулярнай літаратуры, якая па-

бачыла свет у 2017 – 2018 гг. пры ўдзеле супрацоўнікаў навукова-даследчых устаноў НАН Беларусі, а таксама вядучых вышэйшых навучальных устаноў краіны.

Кніжная выстаўка «Надеемся, што труд мой со временем принесёт мою скромную лепту науке...» прысвечаная беларускаму вучонаму-прыродазнаўцу, вынаходніку электраграфіі і бяздротавай перадачы электрычных сігналаў Якубу Наркевічу-Ёдку.

«З навуковай скарбонкі мінулых стагоддзяў» – кніжная

выстаўка заходнееўрапейскіх і расійскіх навуковых выданняў XVII – XVIII стагоддзяў па фізіцы, матэматыцы, хіміі, біялогіі, медыцыне, географіі ды інш. з фонду аддзелаў рэдкіх кніг і рукапісаў бібліятэкі. Сярод найбольш каштоўных экспанатаў – знакаміты трактат «Вялікае мастацтва артылерыі» (1676) ваеннага інжынера і тэарэтыка інжынерны Казіміра Семяновіча, прыжыццёвае выданне працы шведскага прыродазнаўцы Карла Лінэя «Роды раслінаў» (1764), «Старажытная расійская гісторыя» (1766) Міхаіла Ламаносава і адзін з тамоў 12-томнай «Гісторыі Польшчы» Яна Длугаша ды інш.

Зладжаныя 2 кінапакаляны: дакументальнага навукова-папулярнага фільма «Якуб Наркевіч-Іюдко. Укротитель молний, или "Электрический человек"» і «Казимир Семёнович. Великое искусство артиллерии», створаных студый гістарычных фільмаў «Майстэрня Уладзіміра Бокуна».

Запісацца на імпрэзы можна па тэлефоне +375 17 284-10-31.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Віктар СКОРАБАГАТАЎ,
Уладзімір МАРКЕЎ,
Ганна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Выцінанка ў Доме Коласа

Цікавую забаўляль-на-спазнаваўчую праграму падрыхтавалі супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа да калядных школьных канікулаў.

Наведнікі музея пазнаёміліся з народнымі звычаямі калядавання, паглядзелі лялечны спектакль паводле твораў Якуба Коласа, атрымалі практычныя навыкі стварэння калядных калажаў, елачных цацак з паперы, навагодніх паштовак, выцінанкі, паслухалі ўрыўкі і прыказкі, прынялі ўдзел у ранішніках з гульнямі, конкурсамі, віктарынамі і каштоўнымі прызамі. Вучні малодшых класаў мінскай гімназіі № 18, удзельнікі фальклорнага калектыву «Спадчына» разам з настаўнікамі прадставілі пад дударскую музыку сваю калядную праграму з традыцыйнымі казой, воўкам і чортам.

Да святаў прымержавалі адкрыццё выстаўкі сяброў Беларускага саюза майстроў народнай творчасці «Чудоўны свет выцінанкі», куды ўвайшлі працы мінчанак Валяціны Слюнчанка, Валяціны Пазняковай, Вольгі Налівайка і Галіны Жураўлёвай з Лепеля. Таксама

былі прадстаўлены ўзоры выцінанак з Кітая, В'етнама і Сінгапура.

Радзімай выцінанкі лічыцца Кітай. На нашых землях пачала распаўсюджвацца з XVI ст., а папулярнасць набыла ў XIX ст. Апошнім часам назіраецца яе рэнесанс. Яна з поспехам выкарыстоўваецца ва ўпрыгожванні інтэр'ераў, вітрынаў, нават сцэнаграфіі дзяржаўных канцэртаў. Дарэчы, паводле матываў выцінанкі ў 1982 г. Валерыем Слюнчанкам былі зробленыя ўказальнікі да філіялаў музея Якуба Коласа на яго радзіме, а ў 2018 г. выцінанка стала эмблемай Другіх еўрапейскіх гульняў, што адбудуцца сёлета ў чэрвені ў Беларусі.

Як паведаміла пад час адкрыцця выстаўкі доктар мастацтвазнаўства Вольга Лабачэўская, адраджэнне выцінанкі, што пачаў народны майстар Вячаслаў Дубінка, паспяхова працягваецца. З'явіліся адмысловыя школы майстроў у Маладзечне і Гродне, а навагрудская «выбіванка» нават унесена ў нацыянальны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

В. Слюнчанка падзялілася сваімі ўражаннямі ад удзелу ў Маскоўскім міжнародным фестывалі выцінанкі, на які завіталі майстры з Украіны, Літвы, Польшчы, Германіі, Швейцарыі, Ізраіля. Расіяне

прывезі свае працы нават з Сібіры і Далёкага Усходу.

В. Пазнякова, В. Налівайка і Г. Жураўлёва распавялі пра свае шляхі да выцінанкі, тэматыку і тэхніку выканання мастацкіх кампазіцыяў і аб поспехах сваіх выхаванцаў.

Пад час майстар-класаў дзеці засвоілі прыёмы выражання розных відаў выцінанак. Кожны зрабіў сабе калядныя маскі на свой густ.

Было бачна, што калядныя святы ўдаліся, усе атрымалі новыя веды, прызы і шмат станоўчых эмоцыяў.

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Майстар-клас па выцінанцы ад Валяціны Слюнчанка

Конкурс «Адвечнае»

Традыцыйныя вясельныя абрады Дубровеншчыны

У нашых продкаў вяселле складалася з некалькіх этапаў і суправаджалася комплексам абрадаў і звычаяў. У Дубровенскім раёне Віцебскай вобласці некаторыя з яго элементаў, трансфармаваўшыся, захаваліся: гэта абрады «драць зайца», «ганяць сучку», «ганяць маладу на ваду» і абрад адорвання маладых вясельным «рагатым» караваем.

Паводле звычай «драць зайца» маладым перагароджаюць дарогу, як толькі тыя ўязджаюць у сваю вёску ці паварочваюць на сваю вуліцу. На сярэдзіну вуліцы ставяць стол або табурэтку з абрусам, боханам хлеба і соллю. У некаторых вёсках нацягваюць праз усю дарогу стужку. Гэта робяць людзі чужыя, не свайго роду, і чакаюць каля створанай імі перашкоды маладых. Дзяўчаты і маладзіцы спяваюць свату песні з кпінамі і абразамі, і, каб яны хутчэй скончылі ганіць, свят месіць адкупіцца грашыма, гарэлкай, цукеркамі. А ўжо як адкупіцца, на ягоны адрас гучаць велічальныя песні. Затым маладым перадаюць хлеб-соль, дораць кветкі, зычаць ім шчасця і добрай долі. Перагароджаюць дарогу не адзін раз, бо лічыцца, чым больш перашкодаў будзе на шляху ў вяселле, тым лепш будзе жыць сям'я.

Вясельны каравай – сімвал сямейнага дабрабыту, гэта першы хлеб, які маладыя каштуюць разам. Адметнасцю вясельнага караваі, прыгатаванага ў аграгарадку Ляды Дубровенскага раёна, з'яўляецца ўпрыгожванне яго трыма «трох-рогімі» яблыневымі галінкамі – сімвалам сям'і, багацця, дастатку. Яблыневыя галіны (з не менш як трыма адросткамі на кожнай) абкручвалі цестам, запякалі ў печцы, фарбавалі яечным жаўтком, упрыгожвалі стужкамі, цукеркамі і «садзілі» на каравай.

У хаце, дзе пякуць каравай, папярэдне прыбіраюць, мыюць падлогу, чысцяць стол. Самі каравайніцы павязваюць чыстыя фартухі, хусткі. Важна, каб ва ўсіх каравайніцаў былі добры настрой. Каравайніца, якая кіруе працэсам выпечкі, прасяівае

муку, замешвае цеста, ставіць каравай у печ. Караваем з «рагамі» адраваюць маладых і дружкаў, а дадатковыя «рогі» выкупаюцца гасцямі. Кожны госць імкнецца купіць «рогі» і прынесці іх у сваю хату як сімвал дабрабыту.

Жыхарка Лядаў Тамара Сінякова пераняла ад бабулі, а тая – ад свайго бабулі. У сваю чаргу Тамара Емяльянаўна перадае свае веды пляменніцы Анастасіі. Цяпер сям'я Сіняковых – асноўныя носьбіты і захавальнікі гісторыі і сакрэтаў прыгатавання караваі. Сям'я лічыць свой адметны «рагаты» каравай каштоўнасцю роднай вёскі і спрыяе захаванню традыцыяў. Т. Сінякова бярэ ўдзел у працы народнага клуба нацыянальнай кухні і беларускай гульні «Дубровенскія прысмакі», таму ні адно свята не праходзіць без караваі. Акрамя таго, Тамара Емяльянаўна ніколі не адмаўляе ў просьбе спячы каравай на вяселле.

На другі дзень вяселля «ганяюць маладу на ваду». Усе госці разам з маладымі ідуць да бліжэйшага месца, дзе ёсць вада, – калодзежа, крыніца або возера. Там шчаслівая сямейная пара тройчы аблівае маладых вадою, нібы перахрышчвае іх. Потым прысутныя пачынаюць абліваць адно аднаго. Смех, жарты суправаджаюць абліванне, аднак песні пры гэтым не спяваюць. Потым усе вяртаюцца ў хату, пры гэтым бяруць з сабою напоўненыя вадою вёдры. Кожны госць, заходзячы ў хату, кідае ў вядро з вадою грошы. Пасля ўсе сядуць за стол і працягваюць святкаваць.

На трэці дзень вяселля ў хаце маладой мае месца звычай «ганяць сучку». Пераапрутага жанчына пішком, каб пра гэта не ведалі госці, залазіць пад святочны стол. Усе садзяцца за стол, выпіваюць, ядуць. І ў нейкі момант «сучка» пачынае хапаць гасцей за ногі, шчыпаць і ляцца на прысутных. Госці вішчаць, усюхваюць са сваіх месцаў, каб «сучка» не ўкусіла, даюць ёй пад'есці, папіць і ўяршыце выганяюць з хаты. Затым жанчына пераапрутаецца ў сваю вопратку і прыходзіць да ўсіх гасцей за стол. Гульня выклікае шмат смеху. Паводле народных меркаванняў, «сучка» ўвасабляе сабой усё дрэннае, злое, што можа напаткаць сям'ю ў будучым сямейным жыцці, таму яе трэба абавязкова выгнаць.

Усцешвае, што мясцовыя жыхары зацікаўленыя ў захаванні згаданых звычаяў, імкнучыся перадаць іх моладзі.

Татьяна ТАРЗУЕВА,
г. Дуброўна

Зінаіда КУДЗЕЛЬКА

«Як набяжыць»

Чалавеку дадзена жыццё прыгожым. На зямлі зялёнай не ўмеем жыць. Злосць і зайздрасць множным... У выніку жывём «як набяжыць».

Зямля зялёная – адвечная матуля. На табе заможна чалавеку жыць. Бывае праца на зямлі «хаўтурай», тады жывём «як набяжыць».

Будуюць розныя заводы... Нічыйная вада то там, то тут бяжыць. Капаюць! Бураць! Хоць з якой нагоды. Распараджаюцца зямлёй – «як набяжыць».

Зямля корміць, пойдзь вечна. Сонейка дае магчымасць жыць. Але ваююць, узрываюць, забіваюць... Ці доўга будзем жыць «як набяжыць»?

Зямля спагады просіць... Нашчадкам на ёй жыць. Хто скажа? Людзі!!! Як зямлю абараніць?! Каб годна жыць! Жыць не так, «як набяжыць».

Фота: Алякс. САЧАНКІ

Мінск, зіма, Сафія Слуцкая

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 2

- Уздоўж:** 1. Край. 4. Санд. 6. Верашчака. 9. Нізка. 10. Мешка. 11. Гранд. 14. Айчына. 15. Магнат. 18. Неба. 19. Кіно. 20. Ода. 21. Занос. 23. Дуб. 24. Прасінець. 25. Муры. 26. Зіма.
- Уперак:** 1. Крыніца. 2. Крым. 3. Рака. 5. «Дзяды». 7. Дзеўчына. 8. Валенрод. 12. Ммара. 13. Замак. 16. Трыбуна. 17. Розум. 21. Знак. 22. Снег.

Народ сказаў...

– Вас абвінавачваюць, што вы ўкралі чатыры пуды жалеза. Што вы скажаце ў сваё апраўданне?
– Што мне было вельмі цяжка несці, пане суддзя.

– Ціт, ідзі малаціць.
– Жывот баліць.
– Хадзі кашу есці.
– Адзе мая вялікая лыжка?

– Я вас, Сяргей Пятровіч, сёння бачыла ў сне: вы прайшлі каля мяне і не прывіталіся.

– Выбачайце, Мар’я Іванаўна, я, мабыць, вас не заўважыў.

Бюрократ, да якога ўжо каторы раз прыйшла на прыём старэйшая бабуля, паспа-чувай:

– Няўжо ў вас дома няма каму займацца гэтаю справай? Гэта ж падумаць толькі! Такую старую прымушаюць столькі хадзіць.

– Сёння яшчэ нічога не еў. Узяў кавалак хлеба, хацеў у ваду памачыць, але ў вядро не ўлез, так сухама і з’еў.

Начальнік-перастрахоўшчык сядзіць з малым сынам у тэатры і слухае хор.

– Тага, – пытаецца сын, – а чаму яны спяваюць усе разам?

– Які ты нездагадлівы... Баяцца асабістай адказнасці.

– Васіль цалёе са стрэльбы ў муху за адлегласці дваццаці метраў.
– Ну, гэтага не можа быць!
– Далібог! Толькі ён муху малюе на ўсю сцяну.

– Якога вы мне селядца даеце, ён зусім нясвежы!
– Нясвежы?! Гляньце: ён хвастом кратаяе.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Безработны: Дайце хоць грошы безработнаму. Другі год бяз працы... Жонка, дзеці галодныя...

Пан: Я таксама безработны, — усё жыццё не працую, а вось рукі не працягваю.

Малюнак з заходнебеларускага часопіса «Маланка», № 7 за 1927 год

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЕЦЮКЕВІЧ Мар’ян Язэпавіч (24.9.1904, в. Цяцёркі Браслаўскага р-на – 13.9.1983, г. Торунь, Польшча) – беларускі і польскі этнограф, педагог, мемуарыст. Скончыў Віленскую беларускую гімназію (1926). Пасля службы ў войску паступіў на гуманітарны факультэт Універсітэта Стэфана Баторыя, дзе вывучаў этнаграфію, археалогію і славістыку; у 1938 г. атрымаў ступень магістра філасофіі. Дыпломную працу «Першабытныя рысы народнай культуры стараверы ў Браслаўскім павеце» напісаў пад кіраўніцтвам К. Машынскага, для якога збіраў матэрыялы па матэрыяльнай культуры беларусаў. У Вільні ў 1929 – 1934 гг. быў фактычным рэдактарам часопіса «Шлях моладзі» (змяшчаў у ім свае творы пад псеўданімам Марвіч), з 1930 г. працаваў у бібліятэцы Інстытута Усходняй Еўропы і бібліятэцы імя Урублеўскіх, у 1939 – 1941 гг. дырэктар Беларускага музея.

1952 г. паводле Пастановы Генеральнага пракурора ЛітССР арыштаваны, дастаўлены ў Вільню і асуджаны за «нацыяналізм» да 25 гадоў пазбаўлення волі. У канцы сакавіка 1953 г. адпраўлены ў лагер катаржанаў у Варкуту. У 1957 г. пасля перагледу справы быў вызвалены, па рэпатрыяцыі пераехаў у Польшчу, куды ўжо раней выехалі яго жонка і дачка.

Да 1970 гг. – супрацоўнік Этнаграфічнага музея ў Торуні (Польшча), дзе стварыў экспазіцыю матэрыяльнай культуры беларусаў.

У Польшчы М. Пецюкевіч, хоць жыў у Торуні, быў звязаны з беларускім рухам на Беласточчыне. Дзейнічаў у навуковым гуртку Беларускага грамадска-культурнага таварыства (БГКТ), апрацаваў «Апытальнік да народнага адзення, абутку і аздоб», выдадзены БГКТ у 1959 г. Шмат увагі ў сваёй дзейнасці надаваў вывучэнню народнай культуры беларусаў Беласточчыны, правёў этнаграфічныя экспедыцыі на Сакольшчыне і Гайнаўшчыне. Хацеў арганізаваць Беларускі музей у Польшчы. Як сведка і ўдзельнік Беларускага нацыянальнага руху супрацоўнічаў з гісторыкамі Юрыем Туронкам і Аляксандрай Бергман. Быў адным са стваральнікаў літаратурнага аб’яднання «Белавежа».

Даследаваў народную культуру беларускага насельніцтва Беласточчыны. Друкаваўся ў газеце «Ніва», часопісах «Калоссе», «Lud» («Народ»), «Literatura ludowa» («Народная літаратура»), у «Беларускім календары», «Навуковым зборніку», «Прасе popularnonaukowe Towarzystwa naukowego» («Навукова-папулярных працах навуковага таварыства», г. Торунь) і інш. Аўтар працаў «Увагі дзеля запісвання беларускай народнай творчасці і абрадаў. 3 праграмы: 1. Дзеля запісвання пахаронных абрадаў. 2... памінальных дзён» (1933), «Мікола Нікіфароўскі – беларускі

этнограф» (1935), «Беларуская меляграфія» (1936), «Казюк. Кірмашныя звычай 4.ІІІ у Вільні» (1952), «Аб паходжанні назвы Беларусь, беларус», «Родная мова – найдаражэйшы скарб», «Рыхтавацца да выстаўкі беларускага народнага мастацтва» (усе 1957), «Купалле – у мінулым усенароднае свята», «Аб паходжанні імен», «Польскае этнаграфічнае таварыства і нацыянальныя групы ў сучаснай Польшчы» (усе 1958), «Прозвішчы», «Этнаграфічная разведка» і «Апытальнік да народнага адзення, абутку і аздаблення» (усе 1959), «Старадаўнія велікодныя звычай ў беларусаў» (1960), «Старадаўнія юр’еўскія звычай ў беларусаў» (1961), «Пахавальныя звычай» (1965), «Кубел ці цэбар?» (1967), «Беларуская этнаграфія ў працах польскіх даследчыкаў» (1968), «У Торуні пра БГКТ і беларускую культуру» (1973), «Беларускае народнае мастацтва ў Быдгоскім ваяводства» і «Памяці прафесара К. Машынскага» (1975), «Уклад Казіміра Машынскага ў даследаванне культуры беларусаў» (1976) і інш.

Газета «Ніва» змяшчала ў «Этнаграфічным куточку» здымкі з этнаграфічных экспедыцыяў М. Пецюкевіча. Ён аўтар жартуальных гісторыяў (пад псеўданімам Дзед Марцін). Пакінуў успаміны. У архіве Тарунскага этнаграфічнага музея зберагаюцца рукапісы і машынапісы этнаграфічных працаў М. Пецюкевіча.